

PARTE SEGUNDA DE LA LÓGICA.

DE LA VERDAD, FIN DEL RACIOCINIO.

La verdad lógica se encuentra perfectamente en el juicio é imperfectamente en la simple aprensión.—La falsedad nunca puede estar en la simple aprensión.—La falsedad puede estar en el juicio.—Objeciones.—De la veracidad de nuestras facultades.—Dos pruebas generales.—Algunas pruebas especiales.—Sentido interno.—Objeciones.—Veracidad de la conciencia.—Objeciones.—Veracidad de los sentidos externos.—Los sentidos externos respecto del sensible *comun* y el sensible *per accidens*.—Objeciones.—Veracidad del entendimiento.—Objeciones.—Veracidad de la razon.—Objeciones.—Objeciones contra la memoria.—Objeciones contra la veracidad del testimonio humano.—El escepticismo repugna físicamente.—Objeciones de los escépticos.—Del criterio de verdad.—Pronunciones.—La evidencia objetiva es el criterio general de certidumbre.—Objeciones.—Definiciones de la segunda parte de la Lógica.

DEFINITIONES ONTOLOGIÆ.

---

1 Ontologia est scientia entis in sua significacione magis universalis sumpti.

CAPUT PRIMUM.

DE ENTE IN COMMUNI.

2 Ens est id quod habet esse seu id quod habet aliquam realitatem.

3 Nihilum est negatio realitatis.

4 Nihilum positivum, negatio realitatis existentis. Negativum, negatio absoluta cujuscumque realitatis.

5 Ens reale, quod extra mentem existit vel existere potest.

6 Ens logicum, quod in mente tantum existere potest.

7 Ens rationis, quod mente concipitur ad modum entis, licet in se nullam habeat realitatem.

8 Ens actuale, quod in actu existit. Possibile, quod existere potest, sed nondum existit.

9 Essentia, id quo ens constituitur in pro-

pria sua natura, nempe, complexus ille notarum constitutivarum alicujus rei; seu: Id quo res est id quod est.

10 Natura est ipsa essentia quatenus est principium activitatis; seu: aptitudo entis ad operandum.

11 Essentia physica, illa cujus constitutiva sunt partes reales.

12 Essentia metaphysica, illa cujus constitutiva sunt genus et differentia.

13 Existentia est actualis rei praesentia in ordine physico.

14 Possibilitas, aptitudo ad existendum.

15 Possibilitas intrinseca seu absoluta, illa quae oritur ex sociabilitate idearum.

16 Possib. extrinseca seu relativa, illa quae oritur ex aptitudine causae ad effectum producendum.

17 Impossibilitas, ineptitudo ad existendum.

18 Imposs. intrinseca, quae oritur ex idearum repugnantia. Extrinsica, quae oritur ex defectu causae sufficientis ad effectum producendum.

19 Possibilitas moralis, illa quae ex convenientia effectus cum legibus moralibus consurgit.

20 Imposs. moralis, quae ex repugnantia effectus cum legibus moralibus consurgit.

CAPUT SECUNDUM.

DE AFFECTIONIBUS COMMUNIBUS ENTIS.

21 Unum est id quod est individuum in se.— Unitas est negatio divisionis.

22 Unitas individualis, illa vi cujus individuum est unum et non plura individua.

23 Unitas specifica seu formalis, illa quam species est una et non plures species.

24 Unitas generica, illa quam genus est unum et non plura.

25 Unitas transcendentalis, illa vi cujus ens quocumque est unum et non plura.

26 Unitas perfectissima seu simplicitatis, illa quam fruuntur entia simplicia, quae nec divisa sunt, nec dividi possunt.

27 Unitas compositionis, illa quam pollent entia composita, quae, scilicet, dividi possunt.

28 Unitas naturalis, illa in qua partes componentes conjunguntur ex natura sua.

29 Unitas artificialis, illa in qua partes non a natura, sed ab artifice conjunguntur,

30 Unitas aggregationis, illa in qua partes sine arte et sine ordine conjunguntur.

31 Unitas naturalis vocatur *per se*; unitas artificialis et aggregationis vocatur *per accidens*.

32 Unitas moralis, illa in qua plura entia rationalia in unum coalescunt.

33 Multitudo est divisio entis compositi.

34 Individuum, id quod in plura talia, quale ipsum est, dividi nequit.

35 Veritas rerum, sensu absoluto, est entitas earumdem rerum. Sensu relativo, est earum cognoscibilitas.

36 Falsitas est difformitas rem inter ac intellectum.

37 Bonum est id quod est conveniens alicui, nempe, quod est conforme propensioni aut capacitati ejus.

38 Bonitas est omnis perfectio quae proportionatur capacitati aut propensioni alicujus entis.

39 Bonum verum est illud bonum quod tale est quale existimatur.

40 Bonum apparenſ, illud quod non est bonum, licet existimetur.

41 Bonum *in se*, quod habet perfectionem sibi convenientem.

42 Bonum alteri, quod habet perfectionem alteri convenientem.

43 Bonum absolutum, quod *per se* dignum est amore.

44 Bonum relativum, quod non *per se*, sed propter aliud amatūr.

45 Bonum honestum, seu bonum morale est illud quod perficit hominem in ordine morali. V. g. virtus.

46 Bonum naturae, quidquid perficit ipsam naturam entis.

47 Bonum delectabile est illud quod alicui convenit propter delectationem quam ipsi afferit.

48 Bonum utile, quod enti convenit, non ratione sui, sed ratione alterius boni quod per illud obtineri potest.

49 Malum est parentia seu privatio perfectionis convenientis et *debitae*.

50 Malum physicum, parentia perfectionis debitate in ordine naturali.

51 Malum morale, parentia perfectionis debitate in ordine morali, nempe, deficientia actionis liberae a regula morum.

52 Malum metaphysicum, parentia perfectionis ulterioris.

53 Malum simpliciter, privatio boni debiti ad perfectionem subjecti.

54 Malum secundum quid est quidquid alteri detrimentum infert.

55 Malum culpe est ipsum malum morale.
Malum pœnae est privatio boni ob culpam inflicta.

56 Ordo, parium dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio; vel est dispositio plurium ad unum aliquod efficiendum.

57 Ordo staticus, ille in quo res ordinatae sunt physicae.

58 Ordo dynamicus, ille in quo res ordinatae sunt motus.

59 Ordo symmetricus, coaptatio plurium secundum aequalitatem et inaequalitatem.

60 Ordo harmonicus, coaptatio plurium secundum similitudinem et dissimilitudinem.

61 Ordo chronologicus, ille qui fundatur in relationibus temporis.

62 Ordo moralis, ille qui fundatur in relationibus jurium et officiorum.

63 Pulchra sunt quae visa placent.

64 Pulchritudo est unitas in multitudine et varietate; seu: reductio multorum ad unitatem, servata varietate.

65 Pulchritudo idealis est typus seu exemplar pulchrum in mente existens.

66 Pulchritudo realis est objectum pulchrum reale et existens.

67 Pulchritudo physica est pulchritudo rerum

materialium, v. g. in operibus architecturae, in musico concentu, in picturae coloribus.

68 Pulchritudo intellectualis est de rebus intellectualibus, ex g. structura poëmatis.

69 Pulchritudo moralis est ipsa pulchritudo virtutis.

70 Æsthetica est illa scientia quae circa leges pulchri versatur.

71 Sublime est id quod ita superat facultates nostras, ut in nobis admirationem et stuporem ingeneret.

CAPUT TERTIUM.

DE SUPREMIS ENTIUM GENERIBUS.

72 Substantia est ens per se stans, seu non indigens alia re cui inhaereat tanquam subjecto.

73 Accidens est ens quod indiget aliquo subiecto in quo existat.

74 Substantia prima; illa quae primo percipitur, nempe, substantia concreta et individualis.

75 Substantia secunda, illa quae post primam percipitur, scilicet, substantia abstracta et universalis.

76 Substantia simplex est illa quae non habet partes. Composita, e' conta.

77 Substantia completa, quae ex se non ordinatur ad compositum substantiale constitendum. Incompleta, e' contra.

78 Suppositum est substantia singularis quae per se integrum quoddam est atque compleatum.

79 Persona est suppositum rationale.

80 Principium quod operationum, *suppositum*. Principium quo operationum, *natura*.

81 Accidens logicum idem est ac ideale seu abstractum.

82 Accidens reale idem est ac physicum seu concretum.

83 Accidens intrinsecum, quod intrinsecus afficit subjectum.

84 Accidens extrinsecum, quod extrinsecus tantum.....

85 Accidentia absoluta sunt ipsa accidentia quae substantiam afficiunt.

86 Accidentia modalia sunt *modi* secundum quos accidentia substantiam afficiunt, ut velocitas.

87 Quantum dicitur quod divisibile est in partes physicas et materiales.

88 Quantitas est illud accidens substantiae

corporeae, quod eam facit impenetrabilem et extensam.

89 Quantitas continua, illa cujus partes communi vinculo invicem copulantur.

90 Quant. discreta, illa cujus partes non uniuntur vinculo communi.

91 Qualitas est accidentis complens et perficiens substantiam, sive in sub *esse*, sive in suis operationibus.

92 Figura est terminatio quantitatis, v. g. rotunditas.

93 Qualitates sensibles sunt quaedam corporum dispositiones seu aptitudines quae resultant sive ex permanenti constitutione, sive ex transiente immutatione eorum.

94 Potentia objective sumpta est ipsa possibilitas rerum.

95 Potentia subjective sumpta est aptitudo entis existentis ad aliquid agendum vel patiendum.

96 Patentia activa, seu vis, est aptitudo ad aliquid producendum.

97 Patentia passiva est aptitudo ad aliquam mutationem recipiendam.

98 Patentia purè activa est illa quae suum actum elicit, sed illum non recipit.

99 Pot. activa simul et passiva, quae suum actum et elicit et recipit.

- 100 Actus est exercitium potentiae activae.
- 101 Passio est mutatio quae recipitur in aliquo subiecto.
- 102 Actus immanens, ille qui recipitur in subiecto ipso a quo producitur.
- 103 Actus transeuns, ille qui non recipitur.....
- 104 Habitus est qualitas de se permanens et stabilis, ordinata ad potentiae operationem adjuvandam ac facilem reddendam.
- 105 Dispositio est modus quo potentia se habet circu actum; est quidam habitus imperfetus: sic potentia dicuntur benè, malè disposita.
- 106 Habitus infusus, ille qui nobis a Deo infunditur.
- 107 Hab. acquisitus, ille qui per actus repetitos efficitur.
- 108 Hab. moralis, ille qui ad voluntatem spectat, nempe, virtus, vitium.
- 109 Hab. intellectivus, ille qui ad intellectum spectat. Est duplex: practicus, si est de re a nobis operabili; speculativus, e contra.
- 110 Habitus moralis est duplex, virtus aut vitium.
- 111 Habitum intellectualis est duplex, speculations et practicus.
- 112 Relatio est habitudo seu respectus unius entis ad aliud.

- 113 Relatio realis, quae viget inter res independenter ab intellectus consideratione.
- 114 Relatio logica, quae ab intellectu efformatur, quin tamen vigeat in rebus ipsis.
- 115 Relatio mutua, illa quae realis est in utroque termino.
- 116 Rel. non mutua, quae realis est in uno termino et logica in altero.
- 117 Relatio mutua est vel ejusdem appellatio-
nis vel diversae.
- 118 Identitas est unitas plurium in entitate;
seu: unitas plurium sive re, sive mente distinc-
torum. Item: relatio convenientiae inter duas vel
plures entitates.
- 119 Identitas realis est unitas plurium *logice*
distinctorum.
- 120 Identitas logica est unitas plurium *re* dis-
tinctorum.
- 121 Identitas est duplex, essentialis et acciden-
talis. Item, essentialis est vel generic a vel specifica
- 122 Identitas generic a est convenientia inter
duas entitates quoad genus.
- 123 Identitas specifica est convenientia inter
duas entitates quoad speciem.
- 124 Identitas numerica, convenientia duorum
conceptuum quoad entitatem rei individualis
quam representant.

Identitas accidentalis est duplex, similitudo et aequalitas.

125 Similitudo est convenientia duarum rerum ratione qualitatis.

126 Aequalitas est convenientia duarum rerum ratione quantitatis.

127 Distinctio est carentia quaedam unitatis inter plura. Est quaedam relatio disconvenientiae inter duo vel plura.

128 Distinctio realis, carentia unitatis realis inter plura.

129 Distinctio rationis seu logica, carentia unitatis inter plures conceptus ejusdem rei, seu distinctio inter aliquam rem sub uno aspectu et eamdem sub altero aspectu consideratam.

130 Distinctio adaequata est distinctio unius ab alio secundum totum suum esse.

131 Dist. inadaequata est distinctio secundum aliquid, nempe secundum aliquam partem sui esse.

132 Dist. positiva quae intercedit inter duas realitates.

133 Dist. negativa, quae intercedit inter ens et non-ens, v. g. inter lucem et tenebras; aut inter duas negationes entitatis, v. g. inter caecitatem et surditatem.

134 Dist. stricte realis seu realis major, est dis-

tinctio inter duas vel plures substantias, vel inter principia quae substantiam constituunt.

135 Dist. realis modalis seu realis minor, distinctio inter substantiam et ejus modificaciones.

136 Dist. rationis ratiocinatae seu formalis, illa in qua mens rem unam eamdemque exprimit pluribus conceptibus ad invicem revera diversis.

137 Dist. rationis ratiocinantis, illa in qua mens rem unam eamdemque exprimit pluribus conceptibus inter se minime diversis.

138 Quod a pluribus improprie vocatur distinctio virtualis, nihil aliud est, quam ipsa fecunditas rei quae locum dat pluribus conceptibus inter se distinctis. Inde fit ut res dicatur multiplex, scilicet, propter multiplicitudinem suorum actuum, effectuum vel relationum.

CAPUT QUARTUM.

DE CAUSIS.

139 Principium est id a quo aliquid quocumque modo consequitur.

140 Principiatum est id quod a principio quocumque modo cosequitur.

141 Connexio inter principium et principiatum est intrinseca vel extrinseca: 1^a est mera consequitio unius post aliud, v. g. aurora respectu diei; 2^a est positivus influxus unius in aliud.

142 Principium intrinsecum est triplex: in ordine *cognitionis* seu logico; in ordine *essendi* seu metaphysico; in ordine *existendi* seu physico.

143 Principium *cognitionis* sunt veritates primariae et fundamentales; principium *essendi* sunt constitutiva entis; principium *existendi* est causa proprie dicta quae dat alteri esse in actu.

144 Causa, sensu lato, est omne id quod aliquo modo est necessarium et praerequiritur ad productionem alicujus effectus.

145 Causa proprie dicta, principium illud quod positivo suo influxu dat alteri existentiam.

146 Causa est quadruplex: efficiens, materialis, formalis et finalis.

147 Causa efficiens, id a quo aliquid fit. Effectus, id quod a causa efficiente producitur.

148 Causa physica, illa quae per se ipsa, directe et immediatè, producit effectum.

149 Causa moralis, quae consiliis, imperio, prohibitione, praemio, etc., inducit causam physicam ad operandum.

150 Causa principalis, illa a qua effectus primario dependet.

151 Causa instrumentalis, quae a principali movetur ac regitur.

152 Causa prima, quae ab alia non pendet, et a qua caeterae dependent.

153 Causa *per se*, quae agit id ad quod naturali destinatione dirigitur, aut quod ipsam agere intendit.

154 Causa per accidens, illa cuius effectui aliquid conjungitur praeter intentionem naturae vel ipsius agentis.

155 Causa adaequata, quae, sola et sine aliarum auxilio, par est effectui producendo.

156 Causa inadaequata, quae indiget consortio aliarum.

157 Causa necessaria, illa quae, positis omnibus ad agendum requisitis, non potest non agere.

158 Causa libera, quae, positis requisitis ad agendum, potest agere vel non agere, vel agere contrarium.

159 Causa proxima, quae sine alia causa intermedia producit effectum.

160 Causa remota, quae indiget aliqua causa intermedia.

161 —Finis seu causa finalis, id propter quod vel ad quod aliquid fit.

162 *Medium*, actio vel opus ad finis assecutionem conducens.

- 163 Finis objectivus est illa **res** in qua inveniuntur ratio boni desiderati.
- 164 Finis formalis est ipsa adeptio rei desideratae.
- 165 Finis *qui*, ipsum bonum propter quod fit actio.
- 166 Finis *cui*, illud subjectum cui volumus aliquod bonum.
- 167 Finis operis, id ad quod opus natura suâ ordinatur.
- 168 Finis operantis, id quod agens intendit.
- 169 Finis proximus, id quod immediate intenditur.
- 170 Finis intermedius, ille *qui* rationem medii habet respectu finis ulterioris.
- 171 Finis ultimus, qui ad ulteriorem finem non ordinatur.
- 172 —Causa materialis seu **materia**, est id ex quo aliquid fit.
- 173 Materia *ex qua*, id omne ex quo tanquam ex subjecto aliquid fit.
- 174 Materia *in qua*, id in quo, tanquam in subjecto, forma recipitur.
- 175 Materia *circa quam*, id omne circa quod agens aliquid operatur.
- 176 Materia prima est ipsa materia nondum disposita ad formam recipiendam.

- 177 Materia secunda est ipsa jam disposita ad formam.....
- 178 —Forma est id quo materia determinatur in aliquo genere entitatum.
- 179 Forma artificialis producitur ab artifice; forma naturalis, habetur a natura.
- 180 Forma nat. accidentalis, quae advenit composito jam constituto.
- 181 Forma nat. substantialis, quad advenit materiae ut cum ea compositum实质的 constituat; seu alio modo: est substantia physice incompleta materiam determinans ad facendum cum ea corpus naturale.
- 182 —Causa exemplaris est forma mente praeconcepta, in cuius similitudinem fit aliquid opus ex intentione agentis.
- CAPUT QUINTUM.
- DE SPECIALIBUS ENTUM PERFECTIONIBUS.
- 183 Perfectio est omne id quod ens aliquo modo complet.
- 184 Perfectum est id omne cui nihil deest eorum quae ipsi debent inesse ad ejus complementum.

185 Perfectio totalis, cumulus realitatum quibus ens obtinet suum complementum.

186 Perfectio partialis, una vel plures ex realitatibus quibus ens completur.

187 Perfectio relativa est perfectio in aliquo genere entium. Absoluta, in omni genere.

188 Imperfectio est duplex: privativa seu defectus perfectionis alicui rei debitae; negativa seu defectus ulterioris realitatis enti non debitae.

189 Perfectio simplex, illa cuius conceptus nullam involvit imperfectionem.

190 Perfectio mixta, illa cuius conceptus involvit aliquam imperfectionem.

192 Compositio, activè sumpta, est unitio durum aut plurium rerum.

193 Compositio, passive sumpta, est id quod ex unitione plurium resultat.

194 Ens compositum, id omne quod ex pluribus constat simul junctis.

195 Compositio physica, illa in qua partes componentes sunt realiter distinctæ.

196 Compos. logica, quae coalescit ex partibus distinctis distinctione rationis ratiocinantis.

197 Comp. metaphysica, quae exurgit ex partibus distinctis distinctione rationis ratiocinatae.

198 Simplex, id omne quod pluribus non constat.

199 Finitum, id quod habet limites. Infinitum, e contra.

200 Limes, id ultra quod nihil est quod ad ens pertineat.

201 Infinitum *in actu*, quod *hic et nunc* habet omnem perfectionem quam habere potest.

202 Infinitum *in potentia*, omne id quod actu finitum est, sed sine fine augeri potest.

203 Ens necessarium, illud quod est et non potest non esse.

204 Ens contingens, illud quod potest esse et non esse.

205 Necessitas logica, est connexio necessaria inter praedicatum et subjectum.

206 Necessitas physica, necessitas inter causas naturales et earum effectus.

207 Necessitas metaphysica, necessitas essendi. Contingentia, e contra.

208 Mutatio est transitus ex uno in alium statum.

209 Mutabilitas intrinseca, capacitas recipiendi vel amittendi aliquam perfectionem internam.

210 Mutab. extrinseca, aptitudo ad recipiendum vel amittendum perfectiones externas.

211 Duratio est permanentia rei cuiuslibet in suo esse.

212 Aëternitas, existentia sine initio, sine fine

et sine successione; seu est: Interminabilis vitae tota simul et perfecta possessio.

213 Ævum seu aeviternitas est duratio permanens rei creatae et incorruptibilis ab intrinseco.

214 Tempus est duratio cum successione; seu duratio continuata et successiva entium mutabilium et corruptibilium ab extrinseco; seu motus successivus entium mutabilium.

FINIS DEFINITIONUM ONTOLOGIÆ.

COSMOLOGIÆ DEFINITIONES.

1. Cosmologia est scientia quae de mundo corporeo tractat.

CAPUT PRIMUM.

DE MUNDO VISIBILI GENERATIM INSPECTO.

2 Pantheismus est error illorum qui hanc universitatem rerum cum Deo confundit.

3 Pantheismus immanens, qui considerat mundum tanquam evolutionem internam ipsius Dei.

4 Pantheismus transeuns, qui mundum considerat tanquam evolutionem externam ipsius Dei.

5 Creatio active sumpta, est effectio entis ex nihilo sui et subjecti, nempe, ex nullo subiecto praeeexistente tanquam ex materia praeciente.

6 Spatium in animo effingere solemus ut extensionem quandam indeterminatam et vacuam, in qua omnia corpora locantur.